

FOL® 312

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 210
ÇAĞDAŞ FELSEFE 15

Etik Nedir?
FRED FELDMAN

ÇEVİREN: FERİT BURAK AYDAR

ÖZGÜN ADI: *INTRODUCTORY ETHICS*
EDİSYON: © 1978 BY PRENTICE-HALL, INC.,
ENGLEWOOD CLIFFS, N.J. 07632

YAYINA HAZIRLAYAN: EKREM BERKAY ERSÖZ
REDAKSİYON: MAK GRUP REDAKSİYON EKİBİ
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-625-6584-17-4

BASKI: AYRINTI BASIM YAY. VE MAT. HİZ. SAN. TIC. A.Ş.
MATBAA SERTİFİKA NO: 49599

1. BASKI: KASIM 2023

İLETİŞİM ADRESLERİ
CİNNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

FRED FELDMAN

Amerikalı filozof Fred Feldman özellikle etik teori üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmıştır. 1969'tan 2013'te emekli olana kadar Massachusetts Üniversitesinde çalışmıştır. İlgilendiği başlıca alanlar normatif etik, metaetik ve adalet teorileridir. Metafizik, deontik mantık, içsel değer, hazcı felsefe, ahlaken doğru eylem ve ölüm gibi konularda eserleri bulunur. Başlıca eserleri: *Doing the Best We Can: An Essay in Informal Deontic Logic* (1986), *Confrontations with the Reaper: A Philosophical Study of the Nature and Value of Death* (1992), *Utilitarianism, Hedonism, and Desert: Essays in Moral Philosophy* (1997), *What Is This Thing Called Happiness?* (2010)

FERİT BURAK AYDAR

İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunu. Çevirmen, yazar. W. Shakespeare, V. Woolf, J. Joyce, T. Eagleton, F. Jameson, E. Said, H. Bloom, V. İ. Lenin gibi yazarların kitapları başta olmak üzere yayımlanmış doksandan fazla çevirisi vardır. Başlıca eserleri: *İspanya İç Savaşı'nın İzinde* (2017), *1917: Devrimin Rapsodisi* (2017) *Hamlet'in Bağlanan Basireti Üzerine* (2020), *Klasik Okumaları-1/Kabramanlar Çağı* (2021); Edward W. Said, *Başlangıçlar* (2009), Susan Buck Morss, *Görmenin Diyalektiği* (2009), Rodrigo Quian Quiroga, *Borges ve Bellek* (2017), Francisco J. Ayala; *Ben Maymun muyum?* (2021).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
I	
AHLAK VE ETİK	15
1.1 Ahlak Nedir?	15
1.2 Ahlakın Felsefi Düzlemde İncelenmesi	27
1.3. Bu Kitapta Neler Var?	30
1.4. Ahlak Felsefesinin Değeri	32
2	
EYLEM FAYDACILIĞI NEDİR?	36
2.1. Eylemler	38
2.2. Normatif Statüye Dair Değerlendirmeler	39
2.3. Mill'in Teorisi	43
2.5. Eylem Faydacılığının Kusurlu Formülasyonları	52
3	
FAYDACILIK: ARTI VE EKSİLER	55
3.1. 'Domuz Öğretisi' İtirazı	55
3.2. 'İnsanlık için Çok Fazla' İtirazı	63
4	
EYLEM FAYDACILIĞININ SORUNLARI	80
4.1. Fuzuli Eylemler	80
4.2. Entipüften Eylemler	83
4.3. Sözler	85
4.4. Ceza	90
4.5. Adalete İlişkin Sorunlar	95

	5	
	KURAL FAYDACILIĞI	98
5.1.	<i>İlkel Kural Faydacılığı</i>	99
5.2.	<i>Brandt'm İdeal Ahlak Yasası Teorisi</i>	106
5.3.	<i>Rawls'm İki Kural Kavramı</i>	113
5.4.	<i>Kural Faydacılığı Hakkında Genel Sonuçlar</i>	122
	6	
	EGOİZM	125
6.1.	<i>Egoizm Nedir?</i>	126
6.2.	<i>Egoizm Konusundaki Bazı Yanlış Anlamalar</i>	129
6.3.	<i>Egoizm ve Eylem Faydacılığı</i>	132
6.4.	<i>Egoizm Lehine Argümanlar</i>	133
6.6.	<i>Egoizm bir Ahlak Öğretisi Midir?</i>	145
6.7.	<i>Egoizmin Çürütülmesi</i>	148
	7	
	KANT I	150
7.1.	<i>Düsturlar</i>	153
7.2.	<i>Evrensel Yasa</i>	157
7.3.	<i>İsteme</i>	158
7.4.	<i>Kategorik Buyruk</i>	160
	8	
	KANT II	181
8.1.	<i>'Kendinde Amaç' Formülü</i>	181
8.2.	<i>KB₂ Lehine Bir Argüman</i>	185
8.3.	<i>KB₂'nin Sorunlu Yanları</i>	187
8.4.	<i>Özerklik Formülü</i>	195
	9	
	KANT VE RAWLS	205
9.1.	<i>Geleneksel Toplumsal Sözleşme Teorileri</i>	206
9.2.	<i>Rawls ve Özgün Konum</i>	210

9.3. Rawls'ın Toplumsal Sözleşme Teorisinin Değerlendirilmesi	220
---	-----

10

ROSS'UN BİÇİMCİLİĞİ	224
10.1. İlk Bakışta Ödev	224
10.2. Ross'un Teorisi	229
10.3. Ross'taki Sorunlar	234

11

GÖRECİLİK	240
11.1 İnanç Göreciliği	241
11.2. Uzlaşmıcılık	244
11.3. Kavramsal Görecilik	250
11.4. Görecilik ve Hoşgörü	256

12

METAETİKTE DOĞALCILIK	258
12.1. Metaetik	258
12.2. Tanımlar	260
12.3. Metaetikte Doğalcılık	266
12.4. Perry'nin Teorisi	268
12.5. İdeal Gözlemci Teorisi	272
12.6. Öznel Doğalcılık	276

13

MOORE VE GAYRİDOĞALCILIK	286
13.1. Doğalcı Safsata	288
13.2. Açık Soru Argümanı	294
13.3. Moore'un Gayridoğalcılığı	301

14

DUYGUSALCILIK	313
14.1. Radikal Duygusalılık	315
14.2. Radikal Duygusalılığa Yöneltilen İtirazlar	323

14.3. <i>İlimli Duygusalcılık</i>	329
14.4. <i>İlk Analiz Örüntüsüne Yöneltilen İtirazlar</i>	335
14.5. <i>Stevenson'ın İkinci Analiz Örüntüsü</i>	338

I 5

KURALCILIK	342
15.1. <i>Genel olarak Kuralcılık</i>	343
15.2. <i>Değerlendirmeci Kavramların Kuralcı Analizleri</i>	350
15.3. <i>Kuralcılık Hakkında Değerlendirme</i>	360

I 6

SONUÇLAR 365

KAYNAKÇA 371

DİZİN 373

I AHLAK VE ETİK

Bu kitabın konusu etikdir. Etiğin ne olduğu konusunda muhtemelen hepiniz zaten çok net bir fikre sahipsinizdir. Fakat bu epeyce net fikri açmaya çalışmak ve daha da sarih hâle getirmeyi denemek ilginç olabilir. Bunu kendimize ‘etik’ kelimesinin ne anlama geldiğini sorarak yapabiliriz.

Bazı filozoflara göre, etik, ahlakın felsefi düzlemde incelenmesidir. Demek ki etiğin ne olduğunu netleştirmek istiyorsak daha baştan ahlakın ne olduğu ve ayrıca ‘felsefi düzlemde incelenmesi’ derken ne kastedildiği hakkında net fikirlere sahip olmamız gerekir. Aksi takdirde, oldukça muğlak bir terimi (‘etik’) bir o kadar muğlak olan başka iki terime (‘ahlak’ ve ‘felsefi inceleme’) göndermede bulunarak açıklamış olacağız. Böyle bir yaklaşım çok da aydınlatıcı olmayacaktır. Bu nedenle, hem “Ahlak nedir?” sorusunu hem de “Felsefi inceleme nedir?” sorusunu ele alalım. Eğer bu sorulara tatmin edici cevaplar verebilirsek, ilk sorumuza da (“Etik nedir?”) tatmin edici bir cevap verebilir ve “Etik, ahlakın felsefi düzlemde incelenmesidir.” diyebiliriz.

1.1 *Ahlak Nedir?*

“Ahlak nedir?” gibi bir soruyla karşılaştığında insan önce bir afallayabilir. Ahlak bir fikir midir? Yoksa bir kurum mudur? Belki de bir kurallar manzumesidir. Bazıları ahlakın bir his olduğunu ya da bir davranış türü olduğunu söyleyebilir. Elbette ahlak bunların tümü birden olamaz. Dolayısıyla soruyu böyle soyut şekilde ifade ettiğimizde bir cevap bulmak da güçtür.

Bu tür durumlarda, sorunu daha somut şekilde ele alarak genellikle daha yararlı sonuçlar elde edebildiğimizi görürüz. ‘Ahlak’ kelimesi bir isimdir. ‘Ahlaki’ sıfatıyla yakın ilişkilidir. Bu sıfatı ‘ahlaki yargı’, ‘ahlaki davranış’, ‘ahlaki tercih’ ve ‘ahlaki ilke’ gibi tabirlerde sık sık kullanırız. Belki de ‘ahlaki’ sıfatını inceleyerek ‘ahlak’ isminin anlamına biraz ışık tutabiliriz. Bu şekilde ilerleyerek daha somut bir kavramı ele almış olacağız ve böylece daha başarılı olabiliriz. Dolayısıyla “Ahlak nedir?” diye sormak yerine ‘ahlaki’ sıfatının bu kullanımlarından en ilginç olanlarından birini seçelim ve şu soruyu soralım: “Ahlaki yargı nedir?” Böylece çok daha başa çıkılabilir bir soruya kavuşmuş oluyoruz. Bu soru, ‘ahlaki’ sıfatının anlamını anlamamıza yardımcı olabilir ve bu sayede, önce ‘ahlak’ın anlamına, ardından da ‘etik’in anlamına biraz ışık tutabiliriz.

Ahlaki yargılarla diğer türde yargılar arasında bariz bir sezgisel farklılık olduğu görünmektedir. Sıradan örneklerde çoğumuz bu ayrımı fazla sıkıntı yaşamadan yapabiliriz. Birisi “Kürtaj yanlıştır.” diyorsa ahlaki bir yargıda bulunduğunu biliriz. Marblehead’in Boston’ın kuzeyinde olduğunu söylediğindeyse ahlaki olmayan bir yargıda bulunduğunu biliriz. Dolayısıyla aradaki fark bir bakıma gayet açıktır. Peki, genel olarak bu ayrımın temeli nedir? Ahlaki yargıların ahlaki olduğunu anlamamızı sağlayan nedir? Ahlaki yargılarda olup da ahlaki olmayan yargılarda eksik olan ilginç özellikler nelerdir?

Ahlaki yargıları ifade etmek için kullanılan cümlelerin bazı özelliklerinden yola çıkarak bu sorulara çok basit bir cevap verilebilir. İngilizce konuşan biri [*sic*] ahlaki bir yargıda bulunmak istediğinde, ‘doğru’, ‘yanlış’, ‘zorunlu’, ‘iyi’, ‘kötü’, ‘şer’, ‘-meli, -malı’, ‘-mak zorunda’ gibi kelimelerden yararlanır.¹ Bu liste açıkçası yetersiz olsa da bir insanın derdini anlatabilmesi için yeterlidir. Bu listedeki tüm kelimelere ‘değer terimleri’ ya da ‘değer bildiren terimler’ adı verilebilir. Kuşkusuz çoğumuz bir değer terimi duyduğumuzda hemen ayırt

¹ Sırasıyla, ‘right’, ‘wrong’, ‘obligatory’, ‘good’, ‘bad’, ‘evil’, ‘ought’ ve ‘should’. Yazarın İngilizce üzerinden verdiği bu ve benzeri örnekler her dile uygulanabilir. (Yay. Haz.)

edebiliriz. Dolayısıyla gerek duyulduğu takdirde listeye başka benzer terimler de ekleyebiliriz. Ayrıca çok sayıda kelimenin değer terimleri listesine dâhil olmadığını da söyleyebiliriz.

Bu ‘değer terimi’ kavramından yararlanarak ahlaki yargılara ilişkin bir öneride bulunabiliriz. Bu öneri, her ahlaki yargının bir değer terimini içermesi gerektiği fikrine dayalıdır. Kolaylık adına, dikkatimizi İngilizce cümlelerle sınırlayalım. Şimdi şöyle diyebiliriz:

A₁: İngilizce bir cümle ancak ve ancak bir değer terimi içerdiği takdirde bir ahlaki yargıyı ifade eder.

Bu önermeye göre aşağıdaki cümleler ahlaki yargılar ifade etmektedir:

- (1) Kürtaj her zaman yanlıştır.
- (2) Herkes komşusunu sevmelidir.
- (3) Belli koşullar altında intihar doğrudur.
- (4) Bebeklere eziyet etmek kötüdür.

Bu cümlelerin hepsinin bir ahlaki yargıyı ifade ettiğini birçok insan kabul edecektir ama elbette hepsinin *doğru* bir ahlaki yargıyı ifade ettiğine herkes katılmayacaktır. Fakat biz şimdilik, esasen, doğru ahlaki yargıları yanlış ahlaki yargılardan ayırmaya çalışmıyoruz. Öncelikle ahlaki yargıları ahlaki olmayan yargılardan ayırmayı amaçlıyoruz. Ahlaki alanı diğerlerinden ayırmaya çalışmaktan başka bir şey yapmıyoruz.

Aşağıdaki cümlelerden hiçbiri değer terimi içermemektedir. Dolayısıyla M₁’e göre hiçbiri ahlaki bir yargıyı ifade etmemektedir.

- (5) Telefonumun rengi siyahtır.
- (6) Marblehead Boston’ın kuzeyindedir.
- (7) Herkes bir gün birini sever.
- (8) Bebeklere eziyet etmek sıkıcıdır.

Çoğu insan bu cümlelerin hiçbirinin bir ahlaki yargıyı ifade etmediğini kabul edecektir. Dolayısıyla görünüşe göre elimizde A_1 'le ilgili sekiz pozitif örnek var. Başka bir deyişle, A_1 'in uygulanmasıyla elde edilen sonucun doğru olduğu sekiz örneğe sahip görünüyoruz.

Fakat A_1 'in genel olarak doğru olmadığı da açık olsa gerek. A_1 'in uygulamada doğru olmayan sonuçlar vereceği bir dolu örnek vardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- (9) Makinemi tamir ederken zamanlama dışısını hep yanlış yere koyuyorum.
- (10) Daha fazla ürün istiyorsan daha fazla gübre kullanman gerekir.
- (11) Tam köşeden döndü.
- (12) Oyunculuk iyiydi ama ışıklandırma kötüydü.

A_1 bu cümlelerin her birinin ahlaki bir yargı içerdiğini ima eder zira hepsi de değer terimleri listemizden bir kelime içermektedir. Fakat bu cümlelerin hiçbirinin ahlakla alakası olmadığı açıktır. Kuşkusuz zamanlama dışılarını makineye doğru yerleştirmenin özel olarak ahlaki bir yükümlülük oluşturduğunu kimse iddia etmeyecektir. Dokuzuncu cümledeki 'yanlış' kelimesi ahlaki anlamda kullanılmamıştır. Aynı şekilde onuncu cümledeki 'gerekir' kelimesi de ahlaki olmayan bir anlamda kullanılmıştır; bu ahlaktan ziyade basiretle alakalı bir kullanımdır. 11. cümledeki 'doğru' sözcüğü herhangi bir değeri ifade etmek için kullanılmamıştır. Son olarak, 12. cümledeki 'iyi' ve 'kötü' kelimeleri ahlaki değerden ziyade estetik değer ifade etmek için kullanılmış olabilir. Dolayısıyla A_1 yanlış bir şekilde tersini ima etse de 9-12. cümlelerin hiçbiri aslında ahlaki yargı içermemektedir.

Bu yaklaşımın işe yaramayacağı açık olsa gerek. Ahlaki yargıları ahlaki olmayan yargılardan sırf kullanılan kelimeler temelinde ayıramayız. Cümlelerin konusunu düşünmek